

Arletta Bolesta, *Stwierdzenie nieważności małżeństwa. Kompendium dla katolików*, Wydawnictwo eSPe, wyd. II, Kraków 2017, ss. 352.

Praktyka sądowa pokazuje, że coraz więcej osób zgłasza się do sądów kościelnych, by starać się o stwierdzenie nieważności swojego małżeństwa. Powstają w Polsce liczne kancelarie prawa kanonicznego oferujące takim osobom pomoc prawną, niejednokrotnie zapewniając, że uda się osiągnąć zamierzony cel. Oprócz kancelarii dostępne są książki opisujące kościelny proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Do nich zaliczyć można już drugie wydanie książki autorstwa Arletty Bolesty *Stwierdzenie nieważności małżeństwa. Kompendium dla katolików*. Na okładce widnieje także napis: *Uwzględnia najnowsze zmiany w prawie kanonicznym*. Jej pierwsze wydanie miało miejsce w roku 2015, a owe zmiany to przede wszystkim *motu proprio* papieża Franciszka z 8 września 2015 roku *Mitis Iudex Dominus*, reformujące proces małżeński. Autorką publikacji, jak można przeczytać na tylnej stronie okładki, jest doktor teologii, adwokat kościelny w Polsce, Austrii i w Niemczech, pracująca w kancelarii porad kościelno-prawnych. Nic nie wspomniano jednak o jej wykształceniu kanonicznym, choć z podanej bibliografii wynika, że w swoim dorobku naukowym posiada ona kilka pozycji dotyczących prawa kanonicznego, w tym procesów małżeńskich. Procesowe zaangażowanie Autorki każe domniemywać, że publikacja nie jest tylko kolejną książką opisującą proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa kanonicznego, ale bazuje na doświadczeniu zdobytym przede wszystkim w praktyce sądowej. Należy także zwrócić uwagę

na drugą część tytułu: *Kompendium dla katolików*. To zakłada, że czytelnik katolik otrzyma w miarę pełną, ale podaną w skrótowy sposób wiedzę o omawianej procedurze.

Książka, oprócz wprowadzenia (s. 5–7) i zakończenia (s. 337–340), została podzielona na trzy tematyczne części, czasem nazywane przez Autorkę rozdziałami, ale nie przypisano im żadnej tego typu nazwy. Oznaczono je jako punkty 1, 2 i 3, zaś mniejsze wątki tematyczne przypisane poszczególnym częściom czy rozdziałom nie są numerowane.

Część pierwsza, *Prawo w teorii* (s. 9–79), zawiera najważniejsze informacje dotyczące kościelnego prawa małżeńskiego, tak materialnego, jak i procesowego. Wbrew temu tytułowi, wiele poruszanych tutaj wątków ma wymiar bardzo praktyczny. Omówiono 26 zagadnień ujętych w następujące hasła: prawo małżeńskie w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku; dlaczego nazwa „stwierdzenie nieważności małżeństwa”?; domniemanie prawne o ważności małżeństwa; ślub kościelny bez kościelnego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa?; nieważnie a niegodziwie zawarcie małżeństwa; skład personalny sądu kościelnego; instytucja pojednania; koszty sądowe; terminy w kościelnym procesie małżeńskim; czas trwania procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa; zróżnicowanie w praktyce sądowej; rzadko spotykane w małżeńskim procesie kościelnym przeskody małżeńskie; rzadko spotykane w małżeńskim procesie kościelnym wady zgody; brak formy kanonicznej zawarcia małżeństwa; białe małżeństwo; niedopełnienie związku małżeńskiego; rozwiązanie ważnie zawartego małżeństwa; obrońca węzła małżeńskiego; różnice pomiędzy Kodeksem kanonów Kościołów wschodnich a Kodeksem prawa kanonicznego na przykładzie wybranych zagadnień z prawa małżeńskiego; czy sądowi kościelnemu podlegają wyłącznie katolicy?; umorzenie i zawieszenie kościelnego procesu małżeńskiego; Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej; nieważność wyroku; stan rzeczy osądzonej – czy można zmienić wyrok?; świadectwa kwalifikacyjne; proces skrócony.

Druga część, *Prawo w praktyce dla stron* (s. 81–208), to spojrzenie na proces małżeński jakby z punktu widzenia strony procesowej. Zawiera ona bowiem odpowiedzi na najczęściej zadawane przez strony

pytania. Znajdziemy tutaj 41 wątków tematycznych: jak zawrzeć ważne małżeństwo kościelne; miłość a zawarcie związku małżeńskiego; nowo założona rodzina a kościelny proces małżeński; kwestia dziecka w kościelnym prawie małżeńskim; zawarcie nowego związku po kościelnym procesie małżeńskim; czy strona jest w stanie sama zaangażować się w kościelnym procesie małżeńskim; aktywny udział adwokata a strony w kościelnym procesie małżeńskim; dlaczego warto szybko rozpocząć kościelny proces małżeński; najczęstsze błędy popełniane przez strony w trakcie kościelnego procesu małżeńskiego; możliwe trudności podczas kościelnego procesu małżeńskiego; najczęściej stawiane pytania i poruszane problemy; specyficzne sformułowania w kościelnym prawie małżeńskim; specyficzne elementy procesu kościelnego o stwierdzenie nieważności małżeństwa; wybór kościelnego sądu do przeprowadzenia procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego; stanowiska stron w kościelnym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego; nietypowe rozwiązania w kościelnym procesie małżeńskim; etapy kościelnego procesu o nieważność małżeństwa; wpływ czynników na wybór przyczyny prawnej; schemat skargi powodowej; problemy poruszane w skardze powodowej; dokumenty (załączniki) dołączane do skargi powodowej; świadkowie; pytania w zakresie tematu środków dowodowych; zmiany po ślubie a możliwość stwierdzenia nieważności małżeństwa kościelnego; istota symulacji a nadużycia; symulacja – wybrane zagadnienia; zasada niełączenia tytułów prawnych; wzajemna sprzeczność niektórych przyczyn prawnych; poglądy niezgodne z nauką Kościoła a nieważność kościelnego małżeństwa; wyobrażenie o małżeństwie a zawarcie związku małżeńskiego; zawarcie małżeństwa w kontekście zamiaru uzyskania korzyści; wiek jako przyczyna nieważności małżeństwa kościelnego; stwierdzenie nieważności małżeństwa kościelnego a zdrada; osoby trzecie jako źródło dla przyczyn nieważności; współodpowiedzialność za ważność związku małżeńskiego; ile razy strony procesowe mogą być wezwane do trybunału kościelnego; publikacja akt; co znajduje się w aktach sądowych o stwierdzenie nieważności małżeństwa?; co znajduje się w aktach procesowych o stwierdzenie nieważności małżeństwa?;

w jaki sposób należy odczytywać wyrok?; jednomyślność wyrokowania dwóch instancji?

Następna i zarazem ostatnia część, *Medycyna/psychologia prawna* (s. 209–336), omawia różne formy niezdolności mające wpływ na ewentualną nieważność zawartego małżeństwa kanonicznego, związane z kwestiami medycznymi czy psychologicznymi. Autorka wskazuje 32 takie sytuacje, ujęte w następujące punkty: niezdolność psychiczna do zawarcia małżeństwa; pojęcie istotnych obowiązków małżeńskich; pojęcie istotnych przymiotów i elementów małżeństwa; molestowanie seksualne a nieważność małżeństwa kościelnego; uzależnienia jako przyczyna nieważności małżeństwa, nowe uzależnienia – wiadomości ogólne; zakupoholizm; uzależnienie od internetu; alkoholizm i narkomania; dopalacze; hazard; uzależnienie od seksu; ADHD i agorafobia a niezdolność natury psychicznej; epilepsja a kościelny proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa; niezdolność natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich – nerwica; niezdolność natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich – schizofrenia; niezdolność natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich – depresja; przymus i bojaźń w sensie prawnym a medycznym (psychiatrycznym); zaburzenia psychoseksualne w kontekście impotencji i niezdolności natury psychicznej; zaburzenia odżywiania a kościelny proces małżeński; autyzm w kontekście kościelnego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa; zespół Aspergera w aspekcie kościelnego procesu o nieważność małżeństwa; psychoza maniakalno-depresyjna; niezdolność natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich na przykładzie konkretnych zaburzeń; choroby fizyczne a niezdolność natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich; uwzględnienie dolegliwości somatycznych i psychicznych w kościelnym procesie małżeńskim; AIDS w kontekście niezdolności natury psychicznej; choroby skóry. Kiedy wyrok negatywny? Cz. I; pozostałe przykłady chorób. Kiedy wyrok negatywny? Cz. II; kościelny proces małżeński a choroba współmałżonka; cechy osobowości brane pod uwagę przy rozwodzie cywilnym a kościelnym procesie małżeńskim; aktywność zawodowa a niezdolność natury psychicznej do podjęcia

istotnych obowiązków małżeńskich; badania psychologiczne w trakcie kościelnego procesu małżeńskiego.

Jak łatwo zauważyć dzięki przywołaniu poszczególnych tematów omówionych w tej publikacji, pozwala ona dość dobrze zorientować się nie tylko w samej procedurze procesu małżeńskiego, ale także w przyczynach ewentualnej nieważności zawartego związku.

Całość rozważań wieńczy zakończenie (s. 337–340). Tutaj Autorka nie streszcza przeprowadzonych badań, jak to się zwykle czyni, lecz podkreśla sytuacje trudne w procesie, które wymagają specyficznego podejścia, ale też i nowych prawnych uregulowań. Przywołuje również zagadnienia omówione w pracy, które są nowymi tematami, a obecnymi aktualnie w procesach kościelnych.

Po tym podsumowaniu zamieszczono jeszcze literaturę źródłową (s. 337–340). Sądzę, że lepiej byłoby tę część nazwać po prostu bibliografią i podzielić ją na źródła i literaturę. Abstrahując jednak od tego, podany wykaz zawiera w sumie 81 pozycji, wśród których wyodrębnić można osiem źródeł; z pozostałych 60 pozycji to literatura, a 13 odsyła do stron internetowych.

Publikacja napisana została bardzo przystępnym językiem, pozwalającym dotrzeć do różnego rodzaju adresatów, choć wprost przeznaczona jest dla stron i świadków występujących w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Mimo że pozbawiona jest aparatu naukowego w postaci odesłań do poszczególnych pozycji ujętych w literaturze źródłowej, to jednak opiera się na nauce Kościoła dotyczącej tej problematyki. Nadto po każdym temacie znajdziemy wykaz pozycji, które stanowiły dla Autorki bazę rozważań. Ze względu na sposób prezentacji tej dość trudnej materii, jak i niewątpliwą przydatność publikacji dla wymienionych odbiorców można zdecydowanie powiedzieć, że jej cel został osiągnięty. Tak przynajmniej można twierdzić po jej lekturze, ufając, że podobne zdanie będą mieli jej czytelnicy.

Marek Saj CSSR